

Programm „Kogukondlik Eesti 2025–2028“

Eestis on aktiivsed, avatud, haritud ja ettevõtlikud inimesed, kes kogukondade ja vabaühenduste kaudu seisavad demokraatlike väärtuste, sidusa ning vaba ja turvalise ühiskonna eest ning võtavad vastutust ja panustavad riigi kestlikusse. Riigis on mitmekesised läbipaistvad kodanikualgatuse toetamise võimalused ja toetatakse uusi lähenemisi ja lahendusi ning võimaldatakse kogukondadel otsuste tegemisel kaasa rääkida.

SISUKORD

PROGRAMMI SISU LÜHIKOKKUVÕTE **3**

PROGRAMMI EESMÄRK, MÕÕDIKUD JA RAHASTAMISKAVA **4**

Programmi eesmärk	4
Programmi rahastamiskava	4
Programmi mõõdikud	4

OLUKORRA ANALÜÜS **5**

Teadlikud ja aktiivsed elanikud	5
Võimekad ja hoolivad kogukonnad	7
Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted	9
Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	11
Võimekad usulised ühendused	12

MEEDE JA PROGRAMMI TEGEVUSED **15**

MEEDE: Kodanikuühiskonna mõju ja areng	15
Programmi tegevus 1: Kogukondliku arengu toetamine	16
Alaeesmärk 1.1: Teadlikud ja aktiivsed elanikud	16
Alaeesmärk 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad	19
Alaeesmärk 1.3: Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted	21
Alaeesmärk 1.4: Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	23
Programmi tegevus 2: Usuvabaduse tagamine	25
Alaeesmärk 2.1: Võimekad usulised ühendused	25

PROGRAMMI JUHTIMISKORRALDUS JA PROGRAMMI KOOSTAMISEST **26**

Programmi juhtimiskorraldus	26
Programmi seosed teiste arengudokumentidega	26
Programmi koostamine	26

LISA 1 PROGRAMMI TEENUSTE KIRJELDUS **28**

LISA 2 PROGRAMMI TEENUSTE RAHASTAMISKAVA **29**

Programmi sisu lühikokkuvõte

Programmi nimetus	Kogukondlik Eesti
Tulemusvaldkond	Sidus ühiskond
Valdkonna arengukava	Sidusa Eesti arengukava 2021–2030
Programmi periood	2025–2028
Programmi eesmärk	Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.
Peavastutaja	Siseministeerium
Kaasvastutajad või teised partnerid, kes aitavad programmi eesmärkide saavutamisele kaasa, kuid ei planeeri oma teenuste raha selles programmis	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium, Kaitseministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Justiitsministeerium, Riigikantselei. Nimetatud pooltega seonduv on lisatud dokumenti informatiivselt, et anda valdkonnast terviklikum ülevaade, kuid nende täpsemad tegevused, teenused ja raha on kavandatud teistes programmides.

Siseministeerium jätkab 2002. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) eesmärkide ja põhimõtete elluviimist. Selleks koostati programm, mida uuendatakse igal aastal ja mis on jätkuks varem [kehtinud „Kodanikuühiskonna arengukavale 2015–2020“](#) ja varasematele arengukavadele. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonda panustavas programmis täpsustatakse nelja-aastast eelarvevaadet, mis vastab tegevuspõhise riigieelarve põhimõtetele ja mis seotakse pakutavate teenustega. Programm aitab ellu viia „Sidusa Eesti arengukava“¹. **Programmi üldeesmärk on tugev kodanikuühiskond** ning see lähtub riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidest „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ja „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“. Programmi peamine erinevus valdkonna eelmiste arengudokumentidega on suurema fookuse panemine **inimeste ja kogukondade aktiivsusele** võrreldes varasema poliitika kujundamises osalemise fookusega.

Programmis keskendutakse kodanikuühiskonna mõju suurendamisele ja arengu toetamisele, et aastaks 2030:

- osalevad eri vanuses Eesti elanikud ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses,
- on kogukonnad võimekad ja hoolivad,
- on vabaihendused ja sotsiaalsed ettevõtted oma eesmärkide saavutamisel võimekad ja jätkusuutlikud,
- on poliitika kujundamine läbipaistev ja kaasav,
- on usuvabadus kehtiva õiguskorra raames tagatud.

Programmil on üks meede „Kodanikuühiskonna mõju ja areng“ ja kaks programmi tegevust (programmi tegevuste eesmärgid on arusaadavuse huvides liigendatud alaeesmärkideks):

PROGRAMMI TEGEVUS 1: Kogukondliku arengu toetamine				PROGRAMMI TEGEVUS 2: Usuvabaduse tagamine
Alaeesmärk 1.1 Teadlikud ja aktiivsed elanikud	Alaeesmärk 1.2 Võimekad ja hoolivad kogukonnad	Alaeesmärk 1.3 Võimekad vabaihendused ja sotsiaalsed ettevõtted	Alaeesmärk 1.4 Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	Alaeesmärk 2.1 Võimekad usulised ühendused

¹ Lisainfot leiab aadressilt <https://www.siseministeerium.ee/et/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava-2021-2030>.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk

Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

Programmi rahastamiskava

Eelarve jaotus (eurodes)	EELARVE		EELARVE PROGNOOS		
	2024	2025	2026	2027	2028
Programmi tegevus 1: Kogukondliku arengu toetamine	4 699 355	4 215 108	4 160 135	3 976 648	3 779 475
Programmi tegevus 2: Usvabaduse tagamine	867 813	764 489	741 884	724 004	724 253
KOKKU	5 567 168	4 979 597	4 902 019	4 700 651	4 503 728

Programmi mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2019/2020)	2021 (tegelik)	2022 (tegelik)	2023 (tegelik)	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr	49%	≥ 49% (-)	≥ 49% (-)	≥ 49% (-) ²	≥ 49%	50%	50%	50%	50%	Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (täiesti nõus ja pigem nõus)	48%	< 48% (-)	< 48% (-)	< 48% (59)	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring
Eesti vabaühenduste elujõulisuse indeks	2,1	≤ 2,1 (-)	≤ 2,1 (-)	≤ 2,1 (-) ³	≤ 2,1	2,0	2,0	2,0	2,0	Varasemalt Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)

Seda, kui palju elanikke osales viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses uuriti viimati 2019. aastal. Uuringust selgus, et kuue aastaga on vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal suurenenud ligi viiendiku võrra (18%) ja praegune tase on Eesti puhul väga hea. Arvestades, et tulemusi mõjutasid nii Eesti Vabariigi 100. aastapäeva sündmused kui ka haldusreform, kuna need aktiveerisid elanikke, on programmis sihiks seatud seda taset hoida.

Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda – uuringus paluti väitele „Teil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda“ valida sobivaim vastus. Variandid olid: „täiesti nõus“, „pigem nõus“, „pigem ei ole nõus“, „ei ole üldse nõus“ ja „ei oska öelda / soovi vastata“. Arengukava elluviimisel on sihiks, et väheneks nende inimeste osakaal, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust ühiskonda mõjutada. See mõõdik aitab seega kaudsemalt hinnata nii riigi inimesekesksust, inimeste väärtustatust ja ka nende kaasatust ühiskondlikku tegevusse.

² Kavas on tellida uuring, järgmised andmed 2024./2025. aasta kohta.

³ 2023. aastast (s.o. 2022. a kohta alates) enam USAID selle indeksi läbiviimist Eestis ei rahasta. Ettevalmistamisel on uuringu tellimine, mis muuhulgas annaks uue elujõulisuse mõõdiku või mõõdikud.

Eesti vabaihenduste üldist elujõulisust mõõdeti kuni 2022. aastani (k.a.) Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (USAID) indeksiga järgmise seitsme mõõtmel alusel: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, huvikaitse ja poliitika mõjutamine, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Eesti tase on püsinud aastaid sama ja seetõttu on programmi siht kodanikuühenduste elujõulisust aastaks 2030 märkimisväärselt parandada. (*Kodanikuühendust on programmis käsitletud vabaihendusele sünonüümina. Kodanikuühendused on kodanikualgatuslikud mittetulundusühingud.*) Kuivõrd USAID indeksit enam Eestis 2023. aastast alates läbi ei viida, tegeleb Siseministerium 2024. aastal uue sarnase mõõdiku sisustamisega.

Kodanikuühiskonnana mõistetakse inimeste omaalgatuslikku koostööd, et ellu viia oma huve ning osaleda avalike asjade arutamises ja nende üle otsustamises, ent ka sellist koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone. Kodanikuühiskonna tähtis osa on mittetulundussektor, aga vahel loetakse selle osaks ka ajakirjandust, erakondi, kohalikke omavalitsusi, usulisi ühendusi, ametiühinguid jne.

Olukorra analüüs⁴

Teadlikud ja aktiivsed elanikud

Demokraatliku riigina on Eestis oluline **anda inimestele teadmisi ja oskused, et võimestada neid tegutsema kodanikuna**. Inimeste võimestamine kodanikena algab sellest, kuidas on inimestel võimalik oma elu kujundada, poliitikat mõjutada ning kuidas on täidetud selle eeldused ja praktikas kasutamise võimalused.⁵ Mida rohkem inimesi oma kodanikurolli asjatundlikult täidab, seda tugevam on demokraatia rohujuuresandil. Kodanikualgatus võib olla ka ühekordne individuaalne algatus. Hea kodanik on ka patrioot, kes on valmis oma riigi ja kaas-kodanike heaks oma osa andma. Piisav teadmistepagas ja silmaring aitavad seda teha mõjusalt, osates sealjuures arvestada rahvusvahelist konteksti ja huvide mitmekesisust.

Oluline teema on **Eesti inimeste riigiidentiteet ja kodanikuteadmised ning neid edendav kodanikuharidus⁶**, mis aitavad kaasa kodanike paremale osalemisele poliitikas ja neil kaasa rääkida oluliste otsuste langetamisel. Väljaspool kooli ja koolidega koostöös pakutakse teatud võimalusi kodanikuhariduse omandamiseks – nii toimib näiteks Kogukonnapraktika programm, noortekonkurss „Koos suudame“, Ettevõtlik kool, Kaubandus-Tööstuskoja programm „Tööle kaasa“, Junior Achievementi ettevõtlusõpe ning varasemalt Changemakers Academy programm jpt. Ära märkimist väärib ka Välisministeriumi eestvedamisel eri ministeriumitega koostöös korraldatav ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate infopäev aktuaalsete teemade toomisel klassiruumi. Peale nende tegeleb kodanikuharidusega oma valdkonnas Kaitseministerium koos Kaitseväe ja „Isamaalise hariduse programmis“ ning Kultuuriministerium muuseumite kaudu. Väljaspool kooli on võimalik kodanikuharidust omandada osaledes noorteorganisatsioonide, -ühingute ja -volikogude töös. Samal ajal on paljud koolivälised programmid killustunud, kodanikuosaluse teemasid on ühiskonnaõpetuse õppekavas vähe kaetud ja kodanikuhariduse pakkumine pole seotud kooli igapäevaeluga. Oma roll kodanikuhariduse pakkumisel on kauni kodu ja aasta küla valimisel ning sädeinimeste, kogukondade jt tunnustamisel. Need toovad esile kogukondade rolli väärtuskasvatases ja hoiakute kujundamisel.

Eesti elanike kodanikuaktiivsuse peamine probleem on see, et **vanemaaliste ja noorte potentsiaali ühiskondlikus elus osaleda kasutatakse vähe**. Nii on Eesti noored vabatahtlikus tegevuses osalemisel teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega keskmisest pisut passiivsemad (27%, Euroopa Liidu keskmine on 31%).⁷ Ning kuigi Eesti elanikest moodustavad suurima vanuserühma 50-aastased ja vanemad, on 55-aastaste ja vanemate kaasatus

⁴ Lisainfo ja ülevaade tegevuste elluviimisest on dokumendis „Sidus ühiskond 2023. aasta tulemusaruanne“: www.siseministerium.ee/sidest

⁵ „Kodanikusubjektsus inimeste võimestamisel“, Leif Kalev 2018.: „Education for Democratic Citizenship: Development of the Theoretical Framework for Estonia and European Union, Kaarel Haav, 2010.

⁶ Kodanikuharidus on oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsess, mis toetab aktiivset ja vastutustundlikku ühiskonnaelus osalemist. Kodanikuks haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega. Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena. Kodanikuharidus ei võrdu kodakondsusharidusega, vaid selle eesmärk on toetada kogu riigi elanikkonna valmisolekut õppimiseks, elamiseks ja töötamiseks demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu taastoodetakse kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks kodanikuks olemist väärtustatakse. Avatud Eesti Fond, 2008. [Ülevaade kodanikuhariduse hetkeseisust ja arengusuundadest.](#)

⁷ [Flash Eurobarometer 455. European Youth. September 2017.](#)

vabatahtlikku tegevusse Eestis üks väiksemaid. Viimase uuringu järgi oli vabatahtliku tegevusega seotud 4% sellest vanuserühmast.⁸ Just ühiskondlikus elus osalemisel on Eesti vanemaelised võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide vanemaelistega väheaktiivsed. Eestist väiksem on see näitaja Poolas ja Bulgaarias.⁹

Positiivse algatusena viis MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant aastatel 2018–2020 Sotsiaalministeeriumi tellimisel ellu projekti „Vabatahtlike rakendamise koostöömudeli testimine hoolekandesüsteemis ja üle-eestiliselt rakendatava koostöömudeli väljatöötamine“, mille raames koolitati vabatahtlikke, jagati häid kogemusi ning pakuti abivajajatele tuge. Projekti tulemusena valmisid ettepanekud vabatahtlike töö korraldamiseks hoolekandes¹⁰. Projekti jätkuna viiakse koostöös Sotsiaalministeeriumiga ellu projekti „Vabatahtlike kaasamise koostöömudeli rakendamine hoolekandesüsteemis“, et toetada vabatahtlike abiga eakaid ja täisealisi erivajadustega inimesi, kes vajavad igapäevase eluga toimetulekul kõrvalabi, tuge või seltsi¹¹. 2023. aasta mai seisuga on algatusega liitunud üle 450 seltsilise, kes on toeks ligi 1350 inimesele üle Eesti.

Kaitseliit, sealhulgas Naiskodukaitse, Kodutütred ja Noored Kotkad, pakub pikaajalise kaasamise võimalusi riigikaitsele kõigile vanuserühmadele. Kaitseliidu tegevus on suunatud laiale spektrile tegevustele – Kaitseliidu vabatahtlikud on ühiskonna tegusad liikmed, kelle kompetentside kaasamisel on võimalik tagada ühiskonna stabiilsust ja suurendada turvalisust ning heaolu.

Ka edaspidi on oluline tegeleda **eesti keelt mittekõnelevate elanike ühiskondliku aktiivsusega**. Vajadust suurendab ka 2022. aastast alates Eestisse saabunud Ukraina sõjapõgenike suur arv. Eesti suhtluskeelega inimeste hulgas on vabatahtlikus tegevuses osalemise määr olnud uuringute järgi suurem kui venekeelsetel¹², mida kinnitab ka Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2023¹³ ning vene õppekeele koolide õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste tase jääb alla eesti õppekeele koolide omale¹⁴. Samuti on leitud, et kuigi suhteliselt suur hulk uussisserändajaid juba osaleb vabatahtlikuna mitmesugustes tegevustes, pole 52% neist seda teinud, kuid sooviksid.¹⁵ Kaudselt on probleemiga seotud ka see, et võrreldes eestikeelsete ühingutega on venekeelsed passiivsemad – neil on vähem koostöösuhteid, vähem kogemusi viia ellu ühiskonnale mõeldud tegevusi, nad on passiivsemad toetuste taotlemisel ja nende seas on vähem omatulu teenijaid. Kümnendik ühinguid kasutab igapäevase töökeelena inglise keelt, kuid nende tegevuse võimekust ei ole seni uuritud.

Vabauhendustes tegutsevad eestvedajad väsivad ja uute järelkasv ei ole piisav. Piirkondlikelt mõttetalgutelt kerkis esile vajadus pöörata tähelepanu kahele teemale: kodanikuühiskonna liidrite väsimine ja vajadus tegeleda järelkasvuga. Seda kinnitab ka vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring¹⁶, kust selgus, et need, kes juba osalevad, teevad seda paljudes tegevustes, kuid teised mitte kusagil. Kuigi nii eestvedajate väsimine kui hoiakute ja käitumise erinevus on mingis mõttes paratamatu, saab programmiga võtta fookuse tagada juhtimise järjepidevus ja arendada järelkasvu. Suure panuse järelkasvu kujundamisse on andnud Avatud Eesti Fondi ja Vabauhenduste Liidu koordineeritav Aktiivsete Kodanike Fond (ACF), mis lõppeb 2024. aastal.

Vajadus on tugevamalt lõimida koolivälised ja kooli tegevused ning tähelepanu tuleb pöörata demokraatlike ja teiste kodanikupädevuste terviklikule arendamisele ühiskonnaõpetuse, õppekava üldpädevuste, läbivate teemade ning praktikavõimaluste koostoimes. Teisisõnu, koolid peaksid aine- ja õppekavade kaudu rohkem praktiseerima kodanikuharidust ja osalemist ühiskonnas teadliku ja aktiivse kodanikuna. Üks variant selleks on rakendada Kogukonnapraktika programmi ühiskonnaõpetuse tundide raames üle-eestiliselt. Poliitilist osalust toetava kodanikuhariduse võimalused peaksid ulatuma ka praeguse keskealise ja vanema põlvkonnani. Kodanikuhariduse teadmiste levitamisse ja õppematerjalide arendamisse kaasatakse ülikoolid ja raamatukogud.

Aktiivne osalemine ühiskonnas puudutab ka **heategevuseks annetamist**. Püsiannetajate osakaal elanikkonnast on kasvanud ja ulatub küll 19%-ni¹⁷, samas 18–60aastastest on valmis raha annetama üheksa inimest

---

⁸ [Tambaum, T. \(2016\). 55+ rahvastiku internetikasutus ja sotsiaalne aktiivsus. SHARE Eesti uuringu esimene ülevaade ja soovitusel eakate poliitika kujundamiseks. Tallinna Ülikool.](#)

⁹ [Active Ageing Index 2018.](#)

¹⁰ Lisainfo <https://vabatahtlikud.ee/sotsiaal/>

¹¹ Lisainfo: <https://www.seltsilised.ee/tutvustus/>

¹² [„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“.](#) Balti Uuringute Instituut 2019.

¹³ [„Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2023.“](#) Kantar Emor.

¹⁴ [Noorte kodanikukultuur muutub maailmas. Eesti tulemused IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringus ICCS 2016.](#)

¹⁵ [„Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2023.“](#) Kantar Emor.

¹⁶ [„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“.](#) Balti Uuringute Instituut 2019.

¹⁷ [„Eestimaalaste valmisolek heategevuseks 2021“, Kantar Emor.](#)

kümnest¹⁸. Iga teine Eesti elanik (51%) on uuringule eelnend 12 kuu jooksul teinud rahalisi annetusi, esemeid on annetanud 47% vastajatest ja heategevustooteid ostnud 42%¹⁹. Viimase kuu jooksul on Eestis heategevuseks raha andnud 29% inimesi, kuid Norrast (49%) ja Rootsist (49%) jääb Eesti selle näitaja poolest siiski maha²⁰.

Annetamise soodustamine aitab ühelt poolt kaasa elanike osalemisele ühiskondlikus elus, teisalt pakub vabaühendustele veel üht tuluallikat. Annetamise soodustamine aitab vabaühendustel parendada huvikaitseusutlikkust ja viia paremini ellu huvikaitsetegevusi, sest eraldi huvikaitsetegevustele on annetusi praegu pigem keeruline leida. Annetuste hulk, mis vabaühendused koguvad, kasvab pidevalt ja mitu annetusi koguvat organisatsiooni on liitunud annetuste kogumise hea tavaga²¹. Vabaühenduste Liidu juhtimisel tegutseb temaatiline võrgustik, mis toetab annetuste kogujaid heade praktikate jagamisel. Hea näitena annetuskuultuuri edendamiseks said 2019. aastal hoo sisse üle-eestilised annetamistalgud, kus on viie aastaga kogutud vabaühendustele üle 700 000 euro annetusi. Suur roll annetamiskultuuri edendamisel on ka Tööandjate Keskliidu algatusel „Annetame aega“, mis julgustab tööandjaid andma oma töötajatele vaba päeva tööajast vabatahtlikuna panustamiseks. Samas on vajalik analüüsida heategevuse riiklikke soodustusi, sh annetustele ette nähtud maksusoodustusi ning neid ajakohastada.

Annetamist aitavad lihtsustada mitu e-keskkonda, nagu armastanaidata.ee ja hooandja.ee, mille kaudu on kogutud kokku üle 5 miljoni euro. Positiivne areng on ka uute filantroopiafondide loomine – 2018. aastal pandi alus Heateo Mõjufondile, esimesele strateegilise filantroopia fondile Eestis²², mida haldab Heateo Sihtasutus, ja mis jätkub tänaseni. Et annetuste kogumine oleks senisest levinum, on aga vaja enam tegeleda annetamise populariseerimisega ehk nii ühekordsete annetajate kui ka püsiannetajate arvu suurendamisega eraisikute, ettevõtjate ja ettevõtete seas. Oluline on ka pöörata tähelepanu annetuste väärkasutamise ennetamisele, juhtides tähelepanu annetajate võimalustele eeltöök.

Viie aastaga on lisandunud **vabatahtlikus tegevuses osalevaid** Eesti elanikke, kuid üha enam otsitakse püsiva pühendumise asemel nn tööampse. See eeldab Eesti vabaühendustelt ja kogukondadelt kohanemist. Vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal on aastatel 2013–2018 küll kasvanud 31%-lt 49%-ni, kuid regulaarsete vabatahtlike osakaal on vähenenud samal ajavahemikul 34%-lt 26%-ni²³. Ka mujal maailmas näitavad trendid, et nõudlus lühiajaliste panustamisvõimaluste järele kasvab. Seega on vabaühendustel ja teistel vabatahtlike kaasajatel vaja kohaneda mikrovabatahtlikkusega²⁴. Samas ei saa aga unustada püsivabatahtlikke, kes on organisatsioonidele ja kogukondadele väärtuslik töötajad.

On oluline, et vabaühendused hoiaksid oma sisedemokraatia tervise ja juhtimise korras, mõtestaksid **vabatahtlike kaasamise vajaduse** ning oleksid suutelised neid mistahes hetkel kaasama. Vabaühenduste rahastamise korrastatumaks muutmine, rahastustingimuste selgus, aruannete nõuete leebus jms jätvavad vabaühenduste juhtidele rohkem aega sisuliseks tegevuseks ja organisatsiooni arendustöök. Kasutamata on tööandjate potentsiaal tutvustada vabatahtlikku tegevust oma töötajatele. Senisest enam tuleks tööandjatel väärtustada töötajate osalemist erinevates kampaaniates väljaspool tööaega või luua tingimusi, et töötajad saaksid vabatahtlikus tegevuses osalemiseks annetada aega oma tööajast. Oluline on pöörata tööandjate tähelepanu töötajate kaasamisele otsustusprotsessidesse, pakkudes nii töötajatele osalusdemokraatia kogemust.

Vabatahtlike kaasamise puhul on oluline tõsta vabaühenduste teadlikkust vabatahtlike kindlustamisele ravi- ja õnnetusjuhtumite vastu, nagu on tehtud vabatahtlike päästjate, abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjatega, ning vajadusel teha ettepanekud vabatahtlike kindlustamise edendamiseks.

Võimekad ja hoolivad kogukonnad

Kogukondade võimestamiseks ja kohaliku tasandi osaluse tõstmiseks on oluline **juurutada kogukonnakeskset valitsemisviisi**, st et kohalik omavalitsus koos kohalike elanikega koostab ülevaate oma kogukondadest, kogukonnad valivad oma esindajad ja kohalik omavalitsus kaasab kogukondi, kohalikke noori, ettevõtjaid, kohalike riigiasutuste esindajaid jt olulisi osapooli otsustusprotsessidesse. Nii oleks loodud mitme tasandi

¹⁸ „Heategevusalaste hoiakute uuring 2013“. TNS Emor.

¹⁹ „Eestimaa laste valmisolek heategevuseks 2021“. Kantar Emor.

²⁰ CAF World Giving Index 2021.

²¹ <https://heakodanik.ee/annetuste-kogumise-hea-tava/>

²² Heateo Mõjufond

²³ „Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“. Balti Uuringute Instituut 2019.

²⁴ Näiteks <https://vabatahtlikud.ee/muudame-maailma-kasvoi-hommikumantlis/>

koostööplatvorm, kus üheskoos selgitatakse välja probleemid ja töötatakse välja lahendused. Peale eelmainitu on antud programmis käsitletud kogukondliku kodanikualgatuse tugevdamist ja küsimusi, mida mujal arengukavades ei ole kajastatud.

Kogukond on enamasti teatud piirkonnas elav kindlat tüüpi sotsiaalsete suhete võrgustikuga seotud inimeste rühm. Kogukonnad võivad olla ka valdkonna- või huvipõhised. Kogukonnakeskne lähenemine on arusaam ja tööviis, mille kohaselt selgitatakse välja probleeme ja leitakse neile lahendus koos sihtrühmadega (kogukondadega). Kesksel kohal on kogukondade tunnustamine tähtsate osalistena, nende võimestamine otsustusprotsessides aktiivselt osalema ning oma elu- ja toimekeskkonda kujundama. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata kogukondade võrgustamisele ja eri osaliste koostööle.

Paljud kodanikualgatused sünnivad ja leiavad aset kogukondades, sõprus-, tutvus- ja naabruskondades. Kogukondadel on suur roll inimestevahelistes suhetes, arutelus ja ühistegevustes ning tervist toetava elukeskkonna kujundamisel. Selline tegutsemine tugevdab kodanikusubjektsust, elukvaliteeti, demokraatiat, sotsiaalset ja paikkondlikku sidusust, turvalisust jm. Kogukondade edendamise lisaväärtus on hea elukeskkonna kujundamine selliseks, et Eestis soovitakse elada, peret luua, lapsi kasvatada ja välismaalt kodukohta tagasi tulla. Sidusus, teineteisemõistmine, hoolivus ja toetamine aitavad kaasa, et emotsionaalne heaolu ja vabatahtlik panustamine suureneksid ning kogukonnad oleksid senisest enesesuutlikumad. Hea elukeskkond on oluline eeldus sündimuse kasvuks, laste arenguks ja väärikalt vananemiseks.

Enamik kohalikes omavalitsustes juba toetatakse vabaühendusi ja vabatahtlike tegevust, ent **süsteemne ja võrgustikupõhine kaasamine ning (e-)kogukondade võimestamine vajab sellise tegevuse juurutamist ja arendamist ka edaspidi**. Kodanikuühiskonna võimestamiseks ja mitmekesistamiseks kohalikul tasandil on tähtis jõuda suurema hulga inimesteni. Eesti MTÜdel oli 2022. a lõpu seisuga kokku ligi 830 000 liiget²⁵. Usuliste ühenduste liikmetest umbes 380 000 kuuluvad Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikutesse ning nende omaalgatusliku ja suures osas vabatahtliku tegevuse kaudu edendatakse kogukonna kultuuri-, haridus-, sotsiaal- ja noortetööd. Kogukonna- ja valdkonnaüleseid küsimusi arutatakse ja lahendatakse ning tehakse koostööd sõltumata liikmesusest MTÜs või usulises ühenduses.

Liikmesus pole aga ainus kogukondade aktiivsuse näitaja, sest enamasti tegutsetaksegi koosloomes ja võrgustikupõhiselt. **Kogukondliku omaalgatuse soodustamine võimaldab toetada ettevõtmisi, mille tegevuseks ei ole ilmingimata vaja luua juriidilist vormi**. Aktiivsete ja võimekate kogukondade kujundamisele aitab kaasa pere- ja lapsesõbralike eluviiside, tervete peresuhete ja põlvkondadevahelise sidususe edendamine, koostöökultuuri, tasakaaluka poliitilise ja arutelukultuuri soodustamine, samuti eestikeelse elukeskkonna püsimine ja areng, lõimumine ning sallimatuse ja tõrjutuse vähendamine.²⁶

Ka arutelusarjas „#kuidasmekestame“²⁷ leiti, et mida tugevam on kohalik demokraatia ja võimekamad on kogukonnad, seda vähem inimesed maapiirkondadest linna või välismaale rändavad. Programmi raames on vaja muu hulgas pöörata tähelepanu, kuidas inimeste osalemine mõjutab kohaliku tasandi otsuseid, sest 2017. aastal tehtud uuring²⁸ toob välja trendi, kus **mõne aastaga on vähenenud noorte osakaal, kes tunnevad, et nende osalemine mõjutab elu kohalikul tasandil, ning samal ajal suurenenud nende noorte osakaal, kes näevad, et nende osalemine mõjutab riigi tasandi otsuste tegemist**.

Konkreetsemalt juhti programmi koostamise käigus peetud piirkondlikel mõttetalgutel tähelepanu kohalikul tasandil levivale **usaldamatusele, kapseldumisele ja vastandumisele**. Rahvastiku vähenemine toob kaasa **potentsiaalsete aktiivsete elanike vähenemise**. Positiivse trendina saab välja tuua **postmaterialistlikke väärtusi kandvate inimeste osakaalu suurenemise** ajavahemikul 2011–2018, s.o suurenes nende inimeste arv, kes peavad oluliseks lasta elanikel kaasa rääkida riigiasjades ja kaitsta sõnavabadust. Samas jääb Eesti oma näitajaga kuue Euroopa riigi võrdluses viimaste hulka. Näiteks, Saksamaal oli selliseid inimesi 35% ning Sloveenias, Soomes ja Rootsis 26–24%, kuid Eestis vaid 14%.²⁹

---

²⁵ Sisaldab korduvaid liikmeid ja usuliste ühenduste liikmeid. Ei sisalda korteri-, garaaži-, maaparandus-, metsa- ja aiandusühistuid.

²⁶ Leif Kalevi ekspertarvamus. Avaldamata.

²⁷ [Kogukondlikud arutelud #kuidasmekestame](#)

²⁸ [Flash Eurobarometer 455. European Youth. September 2017.](#)

²⁹ [World Values Survey ja European Values Survey, Realo 2019.](#)

Mitu selle suuna tegevust on kajastatud teistes arengukavades ja programmides. Näiteks mõjutatakse elukvaliteeti paljude heaolu arengukava³⁰ tegevustega ning kogukondade elu väljaspool linnapiirkondi aitab hoogustada LEADER programm ja „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava 2030“ (koordineerib Regionaal- ja Põllumajandusministeerium), „Kohaliku omaalgatuse programm“ (koordineerib Regionaal- ja Põllumajandusministeerium), „Rahvastiku tervise arengukava“ (koordineerib Sotsiaalministeerium), kultuuri- ja spordiprogrammid (koordineerib Kultuuriministeerium) ja Siseministeeriumi koostatav „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“, kus on olulisele kohale seatud igapäevane väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse.

Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Demokraatlikus ühiskonnas on oluline roll **võimekatel vabaühendustel**. Selliseid vabaühendusi iseloomustab elujõulisus, sõltumatus, tulemuslikkus ja mõju ning rolli mängib välimine ja sisemine tegevuskeskkond.

Vabaühendused saab eesmärgi järgi liigitada järgmiselt:

1. sotsiaalset sidusust loovad ja hoidvad ühendused,
2. uudseid mõtteviise ja lahendusi rakendavad vabaühendused,
3. huvikaitsega tegelevad vabaühendused,
4. ennetusega tegelevad ja probleeme leevendavad ning lahendavad (sotsiaalsed ettevõtted, teenuste osutajad, riskirühmade, vanemaealiste sotsiaalne kaasamine jt) ühendused.

Trendidest ilmneb, et tulevikus muutub vabaühendustes prioriteetsemaks **üheskoos lahenduste väljatöötamine, koostöö erinevate osapooltega, koosloome ja disainmõtlemise kasutamine**. Kasvab ka rahvusvahelise koostöö olulisus vabaühenduste töös, sest probleemid on oma olemuselt komplekssemad ja maailm globaliseerunud. Selle kinnituseks – 30% vabaühendustest tegi 2018. aastal koostööd rahvusvahelises ulatuses ja üle 80% vabaühendustest tegutseb kohalikul tasandil.³¹ Samas kasvab juriidilise vormita ja võrgustikupõhiselt tegutsevate kodanikualgatuste tähtsus ja roll, mida on kajastatud aktiivsete ja võimekate kogukondade teema juures.

Vabaühenduste rolli suurenemine huvikaitse, sotsiaalses ettevõtluses jm tegevustes toob kaasa **kõrgendatud nõudmised professionaalsusele, tegevusele ja teenuste kvaliteedile**. Näiteks on selgunud ministeeriumite ja vabaühenduste vahel strateegilise partnerluse edendamise programmis, et mitmel juhul takistab partnerluse teket võimeka valdkondliku vabaühenduse puudumine. Rahastajatel on suuremad ootused ka vabaühenduste aruannete korrektsusele ja sisule, läbipaistvusele ja sisemisele demokraatialle. Suurem kaasatus poliitikakujundamisse eeldab ühenduste suutlikkust näidata, et vabaühendused tegutsevad sihtrühma huvides ja neil on ühiskonnas mõju.

Trend näitab, et toetuste osakaal ühenduste rahastamisel väheneb, seetõttu on vajalik vabaühenduste **finantsmajanduslike oskuste ja teadmiste parendamine ja nende tegevuste tõhustamine**, ning rahastamisallikate jätkuv mitmekesistamine. Senisest rohkem tuleb vabaühendustel leida lahendusi, et rahastada tegevust eratoetustest ja -annetustest, energilisemalt pakkuda avalikke teenuseid, rohkem teenida omatulu ja koguda liikmemaksud. Tähtis on ka edaspidi pöörata rõhku sotsiaalsele innovatsioonile, s.o vabaühenduste oskustele leida ühiskondlikele probleemidele loovaid ja uuenduslikke lahendusi. **Rahastamisvõimaluste mitmekesistamisel** võib üks lahendus olla ühiskondliku mõju osakute (ingl *social investment bonds*) kasutuselevõtt Eestis, ent olulisem on analüüsida ja leida lahendusi, kuidas senisest enam tuua vabakonda juurde eraraha.

Arvestades tehisintellekti kiiret arengut, on oluline pöörata tulevikus tähelepanu digitaalsele transformatsioonile ja võimalustele, kuidas tehisintellekti ning teisi digilahendusi kodanikuühiskonna ja vabaühenduste võimekuse valdkonnas kasutada.

Vabaühenduste legitiimsust hinnatakse kolme kriteeriumi alusel: toetus ehk liikmelisus, pädevused ja saavutused. Uuring näitas, et organisatsiooni tegevustesse panustamiseks ei peeta liikmesust esmatähtsaks ning uute liikmete otsimisega ei tegele 41% MTÜ-dest, mis on suurem näitaja kui kunagi varem.³² Samas tuleb vabaühendustel senisest aktiivsemalt tegeleda oma praeguse liikmeskonnaga, et ühendus suudaks ajaga

³⁰ <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

³¹ „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine“, juuni 2019.

³² „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine“, juuni 2019.

kaasas käia ja usaldusvääruse säilitada. Üha tähtsamaks muutub **vabatahtlike kaasamine vabaühenduste tegevusse** ja neile tegevusvõimaluste pakkumine ning valdkondlike võrgustike loomine.

Annetamise ja annetuste kogumise roll kasvab. Nii annetamiskultuuri edendamine kui ka vabaühenduste annetuste kogumise võimekuse (teadmised, oskused, rakendused) parendamine vajab sihipärast tööd ja tegutsemist. Hoiakute, suhtumiste ja nendest tuleneva käitumise kujunemine eeldab süsteemsust ja on aeganõudev, kuid sama probleem iseloomustab enamikke Kesk- ja Ida-Euroopa riike.

Olgugi, et sotsiaalsel ettevõtlusel ega sotsiaalsel ettevõtetel pole praegu Eestis ametlikku definitsiooni³³, on teada, et valdkonnas tegutseb suurem osa neist MTÜ-na (93%). Enamasti tegutsetakse Tallinnas ja Tartus, pakkudes valdavalt teenuseid ja vähem tooteid. Organisatsiooni suuruse poolest on need mikroorganisatsioonid, kus on kuni neli inimest. Majanduslikult edukamad sotsiaalsed ettevõtted on OÜd, mis palkavad rohkem inimesi³⁴. Sotsiaalsete ettevõtete valimi kogutulu ulatus 2021. a 64,1 mln euronit (2012. a 35,5 mln), sellest ettevõtlustulu 49 mln euronit. Sotsiaalsetes ettevõtetes töötab 1693 töötajat³⁵.

Peamised probleemid sotsiaalses ettevõtluses ei erine avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste probleemidest. Esiteks ei ole vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted jätkusuutlikud, sest neil **puuduvad piisavad rahastusvõimalused** ning rahaline suutlikkus palgata spetsialiste või kasutada konsultantide teenuseid. Teiseks **näevad vähesed vabaühendused organisatsioonivälise eksperdi või konsultandi kaasamisel lisaväärtust** ning vähesed neist panustavad märgataval määral professionaalsesse koolitustesse ja paremasse varustusse, kuigi üha enam oodatakse vabaühendustelt professionaalset teenust.³⁶ Samuti ei ole vabaühenduste ega sotsiaalsete ettevõtete eesmärgid alati mõeldavad ning organisatsioonide enda mõju hindamine pole piisav.

Sotsiaalsete ettevõtete tugisüsteemid ja tehnoloogiaga kaasaskäimine on piiratud. Nii ei pruugi igast piirkonnast saada sotsiaalse ettevõtluse teemal ühtlase tasemega nõustamist, sest ei ole asjakohaseid kogemusi. Vajadus on koondada selleletemalised toetused ja rahastusvõimalused ning abimaterjalid kesksesse portaali (näiteks vabaühenduste nõustamisportaal mtyabi.ee)³⁷.

Viimased aastad on toonud Euroopa mitmete omavahel seotud ja läbipõimunud kriiside lävele: tervisekriisist majanduskriisini, kliimakriisist energiakriisini ning sõjani Ukrainas. Järjest enam oleme silmitsi ettenägematute väljakutsetega, mis vajavad uudseid mõtteviise ja koostöövorme. Alates 2010. aastast on sotsiaalne innovatsioon integreeritud Euroopa Liidu (EL) uude kasvustrateegiasse. Seda faasi iseloomustab suurem rõhuasetus sotsiaalsele ettevõtlusele, sotsiaalsetele eksperimentidele ning sotsiaalsele innovatsioonile. OECD 2020. a raportis „Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalsete ettevõtete areng Eestis: strateegia süvaanalüüs“³⁸ on välja toodud, et ka Eestis on vilgas idufirmade kultuur ja alt-üles- algatuste mitmekesisus loonud aluse ökosüsteemile sotsiaalse innovatsiooni õitsenguks. Samas on Eestis sotsiaalse innovatsiooni ökosüsteem suhteliselt arengu alguses. Sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks on Eestis loodud mitmeid erinevaid riiklikke struktuure nagu *Accelerate Estonia* ja Riigikantselei juures tegutsev Innotiim ning avaliku sektori innovatsioonifond. Sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks maapiirkondades on käesoleval Euroopa Liidu rahastusperioodil võimalik kasutada Euroopa Sotsiaalfondi vahendeid LEADER programmi kaudu. Samas seisab sotsiaalne innovatsioon Eestis silmitsi ka mitmete väljakutsetega. Kodanikuühiskonna-suunalist sotsiaalse innovatsiooni algatuste mastaapsust võib piirata avaliku ja erasektori toetuse puudumine ning heade algatuste jätkusuutlikkust võib pärssida see, kui ennast tõestanud algatustele puuduvad püsivamad toetusmeetmed. Eestis on mitmeid toimijaid, kes sotsiaalse innovatsiooniga tegelevad erinevate nurkade all, ning kuigi üldjoontes koostöö toimib, on siin ruumi paremaks omavahelisteks teavitustegevusteks. Koostööd aitaks potentsiaalselt edendada ka **kodanikuühiskonna suunal sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks kokkulepete tegemine**.

Avalike teenuste osutamisel vabaühenduste poolt on probleeme riigi või kohaliku omavalitsuse ja avaliku teenuse osutaja koostöö paindlikkuses, kui teenuse osutamise keskkond peaks muutuma. Ka on riigihangetel endiselt

---

³³ Sotsiaalsed ettevõtted on ühiskondliku eesmärgiga organisatsioonid, mis kasutavad oma sihi saavutamiseks ettevõtlust. Sotsiaalsete ettevõtete ühiskondlik eesmärk tähendab nende otsest panustamist inimeste toimetulekusse ja heaolusse ning loodus- ja elukeskkonna soovitava seisundi püsimisse. Ettevõtlus tähendab tegutsemist majandusüksusena, st kaupade või teenuste pakkumist tasu eest püsiva tegevusena. Sotsiaalne ettevõtte võib tegutseda nii MTÜ kui OÜ vormis.

³⁴ Lepa, Naarits (2014). Euroopa Komisjoni uuring 2019.

³⁵ Andmed põhinevad kindlal valimil, kuhu kuulus 2021. a 160 organisatsiooni.

³⁶ [Vabaühenduste elujõulisuse indeks 2017.](#)

³⁷ Sellega tegeleb riigi innovatsioonitiim projektis „Ettevõtja kontaktpunkt“. Lisainfo:

https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/ettevotja_kontaktpunkt.pdf

³⁸ <https://www.oecd.org/estonia/boosting-social-entrepreneurship-and-social-enterprise-development-in-estonia-8eab0aff-en.htm>

probleem hinnakriteeriumi eelistamine kvaliteedi asemel, olgugi, et selles vallas võivad muutust tuua hiljuti Vabariigi Valitsuses kinnitatud riigihangete strateegilised põhimõtted³⁹ ja innovatsiooni hankija käsiraamat⁴⁰. **Samas puudub üldine statistika, mis võimaldaks ühiskondlike probleemide ulatust ja asutatud meetmete mõju- ja tõendus põhisust adekvaatselt hinnata** – näiteks, kui suur muutus ühe või teise meetodi kasutamisega kaasneks. Viimane on eriti asjakohane vabaihenduste puhul, kes oma olemuselt saavad pakkuda kiireid ja uuenduslikke lahendusi ühiskondlikele probleemidele.

Laiemalt ei ole sotsiaalse ettevõtluse potentsiaal ühiskonnale piisavalt tuntud. Sotsiaalsetest ettevõtetest vaid viiendik mõistab sotsiaalset ettevõtlust kui positiivse mõjuga ettevõtlust, kuid enamasti seostatakse teemat sotsiaaltöö ja vahel ka sotsiaalmeediaga. Nii ei ole ka järelkasv teadlik vabaihendustest ja sotsiaalsest ettevõttest kui karjäärivalikust.

Oluline roll vabaihenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekuse tõstmisel on Siseministeeriumi valitsemisalas tegutseval SA-I Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK), kes pakub nii rahalist kui ka mitterahalist tuge kodanikuühendustele, et suurendada nende tegutsemisvõimet. Lisaks pakub KÜSK tuge kodanikuühiskonda ja kodanikuühendusi arendavate tugitegevuste ning kodanikuühiskonda toetavate suursündmuste korraldamiseks. Tegutsemisajal on KÜSK andnud hoogu enam kui tuhandele algatusele ja aidanud sadadel eestvedajatel luua ühiskonnas muutusi.

Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine

Kaasamine on otsuste tegemine koos huvigruppidega, keda see otsus mõjutab või kes annavad oma osa kindla valdkonna arengusse. Tihti esindava huvigruppe just valdkondlikud vabaihendused ning nende võrgustikud ja liidud. Eestis on järgimiseks kaasamise hea tava⁴¹, mis kirjeldab, milline on osaliste roll kaasamise käigus. Peale selle on välja antud kaasamise käsiraamat⁴², mis annab suuniseid, kuidas tulemuslikult kaasata. Igas ministeeriumis tegutseb kaasamiskoordinaator, kes aitab kaasamisprotsesse kavandada ja ellu viia. Kaasamise edendamiseks tehakse mitmeid koostisi riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja vabaihenduste töötajatele.

Peamised kitsaskohad kaasamises on formaalsus ja ajaline kiirustamine, eelnõude mõju pealiskaudne hindamine ning vabaihenduste vähenenud suutlikkus kiirelt reageerida ja mahukat infot töödelda⁴³. Nii ongi probleemiks vabaihenduste erinev võimekus huvikaitsetegevusi ellu viia, kuigi huvikaitse valdkonnas ehk eesmärgiga mõjutada kedagi mingil viisil toimima tegutseb palju vabaihendusi. Huvikaitsevõimekus on samas oluline, sest vabaihendustesse koondub eksperditeadmisi ja -kogemust, ning mida rohkem organisatsioone, asutusi või inimesi vabaihendus oma eesmärgi nimel tööle paneb, seda mõjusam on vabaihenduste tegevus.

Eesti **vabaihenduste huvikaitsevõimekus** on võrreldes teiste organisatsioonidega piirkonnas hea ja püsinud viimased viis aastat muutusteta⁴⁴. Selleks, et valdkonda edendada ja ühinguid oma huvikaitse tegevuste elluviimisel toetada, juhib Vabaihenduste Liit [huvikaitsevõrgustikku](#). KOV-i tasandil teostavad huvikaitset vabaihenduste ja külade ümarlauad, kogukonna- vm komisjonid, maakonna tasandil ka maakondlikes arenduskeskustes töötavad vabaihenduste konsultandid. Nii on vabaihenduste erihuvide kaitse kõrval otstarbekas tähelepanu pöörata ühenduste võimele näha ja mõista üldhuvide, neid oma tegevuses arvestada ja neisse panustada. Huvikaitse suutlikkust aitavad suurendada ka annetused. Annetamist ja annetuste kogumist on kajastatud programmi tegevuses „Aktiivsed ja hoolivad kogukonnad”.

Strateegiline partnerlus on pikemaajalisem koostöövorm ministeeriumi, allasutuse või kohaliku omavalitsuse ja vabaihenduse vahel. Strateegiline partnerlus eeldab, et sellise koostöövormiga kaasneb stabiilne rahastus, kui vabaihendus panustab kindla valdkonna arengusse või pakub kokkulepitud teenust. Strateegiline partnerlus on ühenduste rahastamise järjest levinum viis – sellesse on panustanud [strateegilise partnerluse arenguprogramm](#) ja programmi raames koostatud [juhendmaterjal](#). Samas on jätkuvalt puudulik süsteemne analüüs strateegilise partnerluse kasutamisest ja selle kitsaskohtadest, millest tingituna on Siseministeerium kavandanud tegevusi

³⁹https://fin.ee/sites/default/files/documents/2024-02/Riigihangete%20la%CC%88biviimise%20strateegilised%20poo%CC%83himo%CC%83tted%2023%20lk_0.pdf

⁴⁰<https://innohangetekasiraamat.eas.ee/>

⁴¹<https://www.riigikantselei.ee/et/kaasamise-hea-tava>

⁴²<https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Kaasamine%20avalikus%20sektoris%20ja%20vabakonnas.pdf>

⁴³https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/files/riigikantselei/strateegiaburoo/kaasamise_ja_mojude_hindamise_uuringu_raport_2018.pdf. Vt ka „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine”, juuni 2019. ja [Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika 2014-2020 fondide rakenduskava 2014-2020 vahehindamine](#).

⁴⁴<https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-csosi-2018-report-europe-eurasia.pdf>

2024. aastaks, et uuendada vabaihenduste rahastamise juhendmaterjali ja selle raames mõtestada lahti strateegilise partnerluse vorm, vajaduse korral seda kohandada ja jagada häid näiteid ka teistes ministeeriumides, allasutustes ja kohalikes omavalitsustes.⁴⁵

Vabaihenduste toetamisel on oluline, et **rahastus oleks läbipaistev, mõjus, ligipääsetav ja mõistliku halduskoormusega**. Et vabaihenduste rahastamist korrastada, loodi 2013. aastal [juhend](#), mis annab põhimõtted ja suunised, kuidas vabaihendusi mõistlikul viisil rahastada. Vabakonna rahastamisest ja selle läbipaistvamaks muutmiseks saab ülevaate ka [keskkonnas aadressil mtyraha.heakodanik.ee](#). Peamised katsumused rahastamisel on seotud rahastuse eesmärgi ebaselguse, tulemuslikkuse hindamise, läbipaistvusega taotluste hindamise ja rahastusotsuste protsessides⁴⁶. Samuti on oluline luua selgus mitteerakondlike poliitilise suunitlusega vabaihenduste tegevuse regulatsioonides.

Järgmisel perioodil on oluline pöörata tähelepanu ka rahastamise läbipaistvusele kohalikul tasandil ning jätkata senist tööd ministeeriumite ja teiste riigiasutustega.

Võimekad usulised ühendused

Eesti Vabariigis on usuvabadus nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil tagatud nii seadusandlikul kui ka praktilisel tasandil ning see on leidnud kajastamist erinevates rahvusvahelistes mõõdikutes. Eestis tegutseb umbes 600 usulist ühendust. Usulistest ühendustest enamik kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse.⁴⁷

Käesoleva sajandi jooksul on Eestis aset leidnud mitmed religiooni puudutavad muutused. Üks selline muutus on eestlaste süvenev tagasihoidlikkus end mõne kindla usutraditsiooniga samastada. Aastatel 2011 ja 2021 läbi viidud rahvaloenduste andmete võrdlus osutab, et enamik kindlat usku omaks pidavaid inimesi on tänaseks rahvusvähemuste esindajad. Jätkub ka trend, et nooremate eestlaste vanuserühmades ei peeta usku üldiselt omaks.⁴⁸ Religioosest ideoloogiast lähtuv radikaliseerumine ei ole praeguses Eestis veel laialt levinud probleem. Samas on Eesti kohus ühel korral mõistnud süüdi islamistliku terrorismi toetajad ja rahastajad.⁴⁹

Usuvabaduse tagamise tegevus võtab arvesse ja rakendab teadmispõhist poliitikat ning arvestab ühiskonnas toimivate muutustega ja kohandab seniseid positiivseid praktikaid uuenevasse olukorda. Programmi tegevus hõlmab usulisi ühendusi puudutava poliitika väljatöötamist ja elluviimist, usulistele ühendustele eraldatud toetuste kasutamise üle järelevalve tegemist, usuelu küsimuste analüüsimist ning muude usuliste ühendustega seotud tegevuste korraldamist.

---

⁴⁵ [Variraport vabaihenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.](#)

⁴⁶ [Variraport vabaihenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.](#)

⁴⁷ https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/usuasjad/eestis_registreeritud_usulised_uhendused_.pdf

⁴⁸ [Statistikaamet. Rahva ja eluuumide loendus 2011. Rahvastiku demograafilised ja etno-kultuurilised näitajad.](#)

⁴⁹ [Lisainfo aadressil https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/kohus-moistis-terrorismi-toetamises-suudistatavad-vangi](https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/kohus-moistis-terrorismi-toetamises-suudistatavad-vangi) ja <https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/ringkonnakohus-moistis-terrorismi-toetamises-suudistatud-mehed-osaliselt>

Olulisimad edusammud 2023. aastal

1. **Käivitus kodanikuühiskonna innovatsioonifond**, uus rahastusprogramm kogukondade ja kohaliku omavalitsuse koostöö edendamiseks. Esimesel aastal esitati kokku 110 taotlust 67 KOV-ist. Fondi rakendamine jätkub 2024. aastal.
2. **Sõlmiti strateegilise partnerluse lepingud** kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamiseks MTÜ-ga Eesti Külaliikumine Kodukant ning MTÜ-ga Eesti Rahvaülikoolide Liit koostöös MTÜ-ga Maakondlikud Arenduskeskused. Mõlemad partnerid viivad ellu piirkondlikele kogukondadele mõeldud praktilisi tegevusi, et rakendada kogukonnakeskse lähenemisviisi mudelit, ning kavandavad, korraldavad ja viivad kogukondades läbi elanikkonnakaitse kriisivalmiduse ja kodanikukaitse koolituse koostöös eri osaliste, sh kohalike omavalitsustega ja riigiasutustega.
3. **Loodi eeldused sotsiaalse innovatsiooni arendamiseks** Sihtasutuses Kodanikuühiskonna Sihtkapital ning sõnastati sotsiaalse innovatsiooni visioon aastaks 2030.
4. **2023. aastal annetas iga teine eestlane heategevuseks raha.** Selle näitajaga oleme Baltikumis selgelt esirinnas: Lätis oli see 39% ja Leedus 19%. Aasta jooksul tuli ilmsiks mõni võimalik annetuste väärkasutamise juhtum, mis võisid mõjutada Eesti inimeste ja ettevõtete valmisolekut heategevuses osaleda. Selleks, et usaldust heategevuse vastu taastada, **tegi Siseminister koos Vabaühenduste Liiduga selgitustööd.** Lisaks sõnastati ettepanekud heategevuse maksukeskkonna soodustamiseks, millega töötatakse 2024. a kevadel edasi koos Kultuuriministeriumiga.
5. Usulistele ühendustele anti tegevustoetusi, arendati koostööd ning korraldati erinevaid sihipäraseid koolitusi ja teavitustegevusi.

Keskne probleem

Kodanikuühiskonna tegutsemiskeskond ei toeta piisavalt selle elujõulisust: vabaühenduste rahastamismudelid, oskused osaleda ja sihtrühma kaasata, üldine heategevuskultuur, vabatahtlike kaasamine ei toeta piisavalt jätkusuutlikkust; kohalikul tasandil pole sobivaid osalusvõimalusi ning ei kaasata ega võimestata piirkondlike kogukondi süsteemselt ja igapäevaselt; elanikud pole kodanikuühiskonnas osalemise võimalustest teadlikud (soov osaleda on tunduvalt suurem kui tegelik osalemine).

Programmiga keskendutakse järgmiste küsimuste lahendamisele

- 1 Kuidas toetada vanemaealiste, noorte ja eesti keelest erineva emakeele ning määratlemata kodakondsusega inimeste ühiskondlikus elus osalemist?
- 2 Kuidas väärtustada kogukondi kui elu- ja toimekeskkonna kujundamise ja ühistevõime pakkumise keskeid osalisi ning neid võimestada?
- 3 Kuidas suurendada vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekust ning majanduslikku jätkusuutlikkust?
- 4 Kuidas tagada läbipaistev otsuste tegemine kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul ning vabaühenduste suutlikkus oma liikmete huve süsteemselt esindades kaasa rääkida?
- 5 Kuidas suurendada usulistevõime rolli kogukondlikus tegevuses sotsiaalsete probleemide ennetamisel ja lahendamisel?

Olulisimad väljakutsed ja prioriteetsed tegevused perioodil 2025–2028

- **Kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse vajaduste ja suundade kokkuleppimine ning uute strateegiliste partnerite leidmine.** Siseministeriumi strateegiliste partnerite lepingud nelja partneriga kehtivad kuni 2024. aasta lõpuni. Selleks, et tagada sujuv üleminek 2025. aasta alguseks, on oluline 2024. aasta esimeses pooles läbi mõelda kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse vajadused ning sellest lähtuvalt suunad. Aasta teises pooles on plaanis läbi viia konkurss või konkursid ning leida partnerid järgmiseks neljaks aastaks.
- **Kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise juhendmaterjali või kodanikuühiskonna kaasamise standardi koostamine.** 2013. aastal koostati Siseministeriumi eestvedamisel „Ühenduste rahastamise juhendmaterjal“, et ühtlustada siseriiklike rahastamistavasid ja -põhimõtteid. Nüüd, kümme aastat hiljem, on vajadus kirjeldada põhjalikumalt kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise viise, millest üks on

rahastamine ja strateegiline partnerlus. Juhendmaterjali koostamisega on kavas alustada 2024. aasta esimeses pooles.

- **Kodanikuühiskonna innovatsioonifondi korrigeerimine ja jätkamine kogukondliku valitsemisviisi juurutamiseks.** 2023. aastal käivitunud innovatsioonifond on saanud suure tähelepanu ja sooja vastuvõtu osaliseks. Fondi rakendamise plaanis 2024. aastal jätkata, kuid taotlejate ja partnerite tagasiside põhjal detaile korrigeerida. Käesoleval aastal jätkab fond elanikkonnakaitse fookusteemaga, et mõelda kogukonnakeskse valitsemisviisi põhimõttel üheskoos elanike, kohaliku omavalitsuse ja teiste kohalike pooltega innovatiivsel meetodil läbi nende kogukondade elanikkonnakaitse ning kriisivalmiduse vajadused ja võimalused. Innovatsioonifondi abil planeeritakse lahendusi ja viiakse need ellu kohaliku omavalitsuse tasandil, arvestades kohalikke olusid.
- **Heategevuse aktiveerimise ettepanekute jõustamine.** Hetkel kehtivad maksusoodustused heategevuseks raha annetamiseks on ajale jalgu jäänud ja pärsivad annetuste kasvu ja heategevuseks valmis olevate inimeste ja ettevõtete potentsiaali annetada. Üksikisikute ja ettevõtete annetuste abil on võimalik paindlikumalt ja kiiremini suunata ühiskonnas ressursse sinna, kus on vajadus. Üksikisikud ja ettevõtted on võimelised otsustama toetuse üle oluliselt kiiremini kui riik, seega oluline on kujundada annetusi puudutav regulatiivne raamistik rohkem annetusi suunavaks ja soodustavaks. 2024. aastal püütakse leida viise heategevuse aktiveerimise ettepanekute rakendamiseks Eestis koostöös Kultuuriministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga.
- **Kodanikuühiskonna sotsiaalse innovatsiooni edendamine ja kompetentsikeskuse arendamine KÜSKis.** 2023. aasta sügisest on Siseministeerium koostöös KÜSK-i ja teiste ministeeriumite ja partneritega ette valmistanud kahe rahvusvahelise projekti taotlusi, et tuua Eestisse sotsiaalse innovatsiooni ökosüsteemi arendamiseks välisrahastust. Tegevuse laiem eesmärk on toetada sidusust Eesti ühiskonnas ning toetada läbi sotsiaalse innovatsiooni uute koostöövormide ja -meetodite arendamist riigisiselt ning rahvusvaheliste partneritega, et leida uudseid lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Oluline väljakutse on ka 2023. aastal koostatud sotsiaalse innovatsiooni kompetentsikeskuse tegevusmudeli arendamine KÜSKi juures ning asjasse puutuvate riigiasutustega täpsemate kokkulepete tegemine sotsiaalse innovatsiooni visiooni ja visiooni elluviimise vastutuses.
- **Riigi demokraatia ja säilennõukuse tagamiseks vabatahtlike võrgustiku rajamine ja arendamine.** Võrgustiku eesmärk on, et keskvõimu tasandilt rohujuure tasandile ja vastupidi jõuaks adekvaatne ja kontrollitud info otsuste tegemiseks ning vajadusel oleks võimalik kaasata vabatahtlikke operatiivselt riiklikult oluliste teemade lahendamisse. Siseministeeriumi koordineerimisel on katsetatud sellist võrgustikku nii koroon- kui ka Ukraina sõjapõgenike kriisis. Vabatahtlike võrgustik aitab kaasa kohaliku tasandi demokraatia ja kodanikuühiskonna arengule ning on osa kogukonnakesksest lähenemisviisist.

Meede ja programmi tegevused

MEEDE: Kodanikuühiskonna mõju ja areng

Meetme mõõdikud ja eesmärk on samad, mis programmil, kuna programmis on ainult üks meede.

Meede on suunatud sellele, et säilitada vabatahtlikus tegevuses osalevate elanike osakaalu, toetada kogukondlikke algatusi, suurendada vabaühenduste tegutsemisvõimet ja parandada Eesti kodanikuühiskonna üldist elujõulisust. Nende eesmärkide saavutamiseks pööratakse rõhku kodanikuhariduse pakkumisele ning edendatakse vabatahtlikku tegevust ja annetamist. Lisaks toetatakse osalemist kogukondade ühiskondlikus elus, et luua kodanikualgatusel lai kandepind ja panustada riigi kestlikkusse. Vabaühendustele pakutakse toetusi ja tugiteenuseid ning tegeletakse keskkonna loomisega, et võimaldada vabaühendustel ja sotsiaalsetel ettevõtetel osutada (avalikke) teenuseid. Peale selle edendatakse kaasamist, riigi ja vabaühenduste strateegilist partnerlust ning korrastatakse vabaühenduste rahastamist.

Meetmega aidatakse kaasa „Eesti 2035“ strateegia ja selle tegevuskava soovitud muutuse „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ saavutamisesse, võimestades Eesti inimesi ja kodanikuühendusi ning toetades neid valitsemises osalemisel.

Eestis on 24 126 mittetulundusühendust ehk mittetulundusühingut (MTÜ) ja sihtasutust (SA)⁵⁰. Neist 827 on sihtasutused ja üle 600 usulised ühendused. Enamik usulistest ühendustest kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse. Kõige levinumad kodanikuühenduste tegevusvaldkonnad on vaba aja sisustamine ja huvitegevus, sport ja kehakultuur ning kultuur ja kunst ning enamik MTÜ-sid tegutseb kohalikul (valla, küla, linna või linnaosa) tasandil. Võrreldes varasemate uuringutega on vabatahtlikke kaasavate MTÜ-de osakaal vähenenud, langedes viie aasta taguse ajaga 68%-lt 53%-ni. Palgatöötajaid on endiselt 36%-s MTÜ-dest. MTÜ-de arv muutus 2018. aastal, mil korteriomandi- ja korteriühistuseaduse jõustumisega sai ligikaudu 10 000 korteriühistut omaette eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks ning nende olemasolu ei kajastata enam MTÜ-de ja SA-de registris.

Vabatahtlikus tegevuses on küsitluse läbiviimise aasta jooksul osalenud iga teine Eesti elanik⁵¹ ning 2022. aastal oli MTÜ-de ja SA-de deklareeritud füüsiliste ja juriidiliste isikute annetuste maht koos anonüümsete ja välismaiste annetustega 96 miljonit eurot⁵², mis on seni suurim summa.

---

⁵⁰ 1. jaanuar 2023. aasta andmed

⁵¹ „Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“. Balti Uuringute Instituut 2019.

⁵² Kingituste, annetuste ja muude tulude kasutamise deklaratsiooni (INF 9) märgitud kingitused ja annetused.

Programmi tegevus 1: Kogukondliku arengu toetamine

EESMÄRK: Elanike teadlikkus ja kodanikuaktiivsus on suurenenud. Kogukonnad, vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted on võimekad. Poliitikat kujundatakse läbipaistvalt ja kaasavalt.

Programmi tegevuse arusaadavuse huvides on see järgnevalt liigendatud neljaks alaeesmärgiks, mis kattuvad sisult programmi eesmärgiga. Täpsemad mõõdikud on esitatud iga alaeesmärgi juures. Programmi tegevuse üldise edukuse seiramiseks kasutatakse ka programmi mõõdikuid.

PROGRAMMI TEGEVUSE SISU KIRJELDUS: Programmi tegevuse eelarves kajastab Siseministerium kodanikuühiskonna poliitika kujundamise teenuse raha. Perioodil 2025–2028 keskendutakse kogukonnakeskse lähenemisviisi juurutamisele, st 2023. aastast uuenenud regionaalse kodanikuühiskonna nõustamisteenuse arendamisele ja töös hoidmisele. Samuti tegeletakse ettevõtluse toetamise instrumentide ligipääsetavamaks tegemise vabaühendustele ja sotsiaalsetele ettevõtetele. 2023. aastast avanev Euroopa Sotsiaalfond annab võimaluse laste ja noorte seniseks suuremaks kaasamiseks kodanikuühiskonda ja kodanikuühiskonna järelkasvuga tegelemiseks, Eesti-Šveitsi koostööprogramm annab võimaluse sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks Eestis sektorite vaheliselt ja -üleselt.

Alaeesmärk 1.1: Teadlikud ja aktiivsed elanikud

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Vanemaealiste, noorte ja teiskeelsete soov osaleda vabatahtlikus tegevuses on suurem kui nende tegelik osalus

Kõigile pole sobivaid osalusvõimalusi

Eraisikud ja ettevõtted annavad kodanikuühiskonnale vähe

Teiskeelsetel pole piisavalt infot

52% uussisserändajaid pole vabatahtlikus tegevuses osalenud, kuid sooviks seda teha

55-aastaste ja vanemate elanike kaasatus vabatahtlikku tegevusse on Eestis üks väiksemaid

Püsiannetajate osakaal elanikkonnast on **19%**, kuid 18–60 aastastest on valmis raha annetama **üheksa inimest kümnest**

Eesti noored on vabatahtlikus tegevuses osalemisel passiivsemad võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide noortega (Eestis **27%**, EL-i keskmine **31%**)

Asutused, kes alaeesmärki aitavad saavutada ja info rahastuse kohta

Alaeesmärki aitavad saavutada Siseministerium ja samuti asutused, kes oma raha selles programmis ei planeeri: Haridus- ja Teadusministerium, Kultuuriministerium, Sotsiaalministerium, Rahandusministerium, Kaitseministerium

Alaeesmärgi saavutamise vahendid: riigieelarve, Euroopa Sotsiaalfond, Eesti-Šveitsi koostööprogramm

Mõõdikud programmi tegevuse alaeesmärgi täitmise hindamiseks										
Mõõdiku nimi	Alg-tase	2021 (tegelik)	2022 (tegelik)	2023 (tegelik)	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Püsivabatahtlike osakaal elanikkonnast	26% (2020)	-	-	29,5% (-)	-	33%	33%	33%	33%	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“
Püsiannetajate osakaal elanikkonnast	12% (2017)	(19%)	-	20% (17,3%)	.	25%	25%	25%	25%	Annetamis-hoiakute uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (täiesti nõus ja pigem nõus)	48% (2020)	< 48% (-)	< 48% (-)	< 48% (59%)	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring
Olulised tegevused perioodiks 2025–2028			Vastutaja	Seotud pooled		Programm, milles planeeritakse ⁵³				
Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppeprotsesside kirjeldusi demokraatia ja kodanikupädevustega			Haridus- ja Teadusministeerium			Üldharidusprogramm				
Koostatud on analüüs ja ettepanekud tervikliku kodanikuhariduse väljaarendamiseks			Siseministeerium	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“					
Sidustatud on noorsootöö, vabaühenduste, koolide ja ülikoolide tegevust kodanikuhariduses			Haridus- ja Teadusministeerium			Noortevaldkonna programm				
Kogukonnapraktika programmi on levitatud koolides üle Eesti			Haridus- ja Teadusministeerium	MTÜ Kogukonnapraktika	Noortevaldkonna programm					
Erinevaid töötajate vabatahtlikku tegevust soodustavaid meetmeid on tutvustatud ja levitatud tööandjate seas			Siseministeerium	Vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid ja vabaühendused	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“					
Silmapaistvad kodanikud on tunnustatud kodanikupäeva aumärgiga			Siseministeerium			„Kogukondlik Eesti 2025–2028“				
Aasta kodaniku aunimetus on välja antud			Siseministeerium			„Kogukondlik Eesti 2025–2028“				

⁵³ Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid käesoleva programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.

Vabatahtlikke, nende tegevusi ja vabaühendusi on tunnustatud üleriigiliselt ja maakondlikult	Siseministeerium	Vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid ja vabaühendused	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabatahtlikku tegevust ja annetamist on mängustatud ⁵⁴ , sh arendatud vabatahtliku tegevuse infoportaali	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ellu on viidud tegevusi muukeelsete elanike valmisoleku tõstmiseks kodanikuühiskonnas osalemiseks	Siseministeerium	Kultuuri- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“, Lõimumisprogramm
Ellu on viidud tegevusi vabaühenduste valmisoleku tõstmiseks muukeelsete elanike kaasamiseks vabatahtlikena	Siseministeerium	Kultuuri- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“, Lõimumisprogramm
Analüüsitud on võimalusi vabatahtliku tegevuse arvestamiseks asendusteenistuses	Siseministeerium	Kaitse- ministeerium, Sotsiaal- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabaühenduste püsivabatahtlike ja liikmete kaasamise mudeleid on uuendatud ning levitatud vabaühenduste seas	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabatahtlikus tegevuses ja annetamiskampaaniates osalemist kui meeskonnatöö vormi on levitatud tööandjate seas	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ellu on viidud vabaühenduste annetuste kogumise oskusi arendavaid tegevusi	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ettevõtete ja investorite annetuste soodustamiseks on tehtud maksupoliitika muutmise analüüs ja sõnastatud ettepanekud	Siseministeerium	Rahandus- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Annetusi koguvatele vabaühendustele on pakutud tuge ja nõustamist	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Tõstetud on laste ja noortega tegelevate vabaühenduste kaasamis- ja osalemisioskusi ⁵⁵	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“

⁵⁴ Mängustamine on mänguelementide kasutamine mittemängulises keskkonnas. Enamasti on mängustamise eesmärgiks suurendada osalejate motivatsiooni ja aktiivsust.

⁵⁵ Tegevuse elluviimisele aitab kaasa „Euroopa Sotsiaalfond 2021–2027“.

Alaeesmärk 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Kohalikes omavalitsustes ei kaasata ega võimestata kogukondi süsteemselt ja igapäevaselt

14% inimesi peab oluliseks lasta elanikel kaasa rääkida riigiasjades ja kaitsta sõnavabadust

Riiklikult ei ole seni kogukondade võimestamisega süsteemselt tegeletud

Asutused, kes alaeesmärki aitavad saavutada ja info rahastuse kohta

Alaeesmärki aitavad saavutada Siseministeerium ja samuti asutused, kes oma raha selles programmis ei planeeri: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium

Alaeesmärgi saavutamise vahendid: riigieelarve

Mõõdikud programmi tegevuse alaeesmärgi täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	Alg-tase 2020	2021 (tegelik)	2022 (tegelik)	2023 (tegelik)	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	38%	> 38% (-)	> 38% (39,37%)	> 38% (-)	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandusministeerium

Olulised tegevused perioodiks 2025–2028	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse ⁵⁶
Kogukonnakeskse valitsemisviisi instrumendid ⁵⁷ on rakendatud	Siseministeerium	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Iga-aastane kodanikuühiskonna innovatsioonifondi taotlusvoor on läbi viidud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Linnaliste asumiseltside ja külaseltside tegevus on toetatud	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Siseministeerium		Põllumajanduse ja Kalanduse arengukava 2030, Regionaalpoliitika programm
(Peresõbralikud) kogukonnad on esile tõstetud ja tunnustatud	Siseministeerium	Sotsiaalministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Kogukondades on katsetatud uusi osalemisvõimalusi, rakendatud ja levitatud on kogukonnaprojekte	Siseministeerium	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Kogukonnakoordinaatori profiiliga ametikoht on loodud igasse maakonda	Siseministeerium	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	Ida-Virumaa puhul „Ida-Viru programm 2021–2030“

⁵⁶ Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.

⁵⁷ Kogukonnad on määratletud igas KOV-is, kogukonnad on enda seast nimetanud või valinud esindaja ning KOV on käivitanud süsteemsed koostööformaadid kogukondadega.

Parimad põlvkondade vahelised ja kogukondade aktiveerimise koostöövormid on kaardistatud ja levitatud kogukondades	Siseministeerium	Sotsiaalministeerium, Kultuuriministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Analüüsitud on õigusakte ning sõnastatud ettepanekud kohaliku tasandi algatuse tegutsemise lihtsustamiseks	Siseministeerium	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ellu on viidud idee- või esseekonkursside kogukondliku aktiivsuse edendamiseks	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
On koostatud ülevaade kogukondlike algatuste ühisrahastusvõimalustest ja neid analüüsitud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Tagatud on nõustamisteenus juriidilise vormita tegutsevatele kodanikualgatustele	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Jätkatud on väarikate ülikooli vm vanemaealiste kooskäimis-kohtadega koostööd ühistegevuse leidmiseks	Haridus- ja Teadusministeerium		Täiskasvanuhariduse programm
Kohalikul tasandil on arendatud noorte osalust ühiskondlikus ja/või kogukondlikus tegevuses	Haridus- ja Teadusministeerium	KOVid	Noortevaldkonna programm
Arukate külade (<i>smart villages</i>) ⁵⁸ algatust on levitatud kogukondades	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium		„Põllumajanduse ja Kalanduse arengukava 2030“ raames rakendatava „Põllumajandus, toit ja maaelu 2024 – 2027“
Nn ühiskondliku aktiivsuse kooli katseprojekt on Ida-Virumaal korraldatud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“

⁵⁸ Arukas küla on kombinatsioon digitaalsusest, mobiilsusest, innovatsioonist ja kohapealsete väärtuste parimast kasutamisest. Vt lisa https://www.maainfo.ee/index.php?article_id=6554&page=3265&action=article&

Alaeesmärk 1.3: Võimekad vabaihendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

1/3 MTÜ-dest on rohkem kui kolm rahastamisallikat

Juriidiliste isikute tehtud annetuste summa ei ole eri aastatel kasvanud

Palgalisi töötajaid on 36% MTÜ-del ja see on aastatega veidi kasvanud

Otsuste tegemisse kaasamine ei ole piisavalt võimaldatud, huvirühmade oskus osaleda on kasin

Asutused, kes alaeesmärki aitavad saavutada ja info rahastuse kohta

Alaeesmärki aitavad saavutada Siseministerium ja samuti asutused, kes oma raha selles programmis ei planeeri: Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium, Rahandusministerium, Justiitsministerium

Alaeesmärgi saavutamise vahendid: riigieelarve, Euroopa Sotsiaalfond, Eesti-Šveitsi koostööprogramm

Mõõdikud programmi tegevuse alaeesmärgi täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	2021 (tegelik)	2022 (tegelik)	2023	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Vabaihenduste panus SKP-sse ⁵⁹	2% (1,77%)	2% (-)	2%	2%	2%	2%	2%	2%	Majandus- aasta aruanded
Sotsiaalsete ettevõtete müügitulu	(49 mln €)	kasvab (-)	kasvab (40,4 mln € IV kvartalis)	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab	

Olulised tegevused perioodiks 2025–2028	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse ⁶⁰
Korraldatud on üleriigilisi ja piirkondlikke projektikonkursse organisatsioonide võimekuse parandamiseks	Siseministerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Korraldatud on kodanikuühendusi toetavaid tugitegevusi (sündmused, koolitused, tunnustamised, teavitustegevused)	Siseministerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabaihenduste juhtide järelkasvu programm on ellu viidud maakondlikul ja üleriigilisel tasandil	Siseministerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“

⁵⁹ Meetodika on ülevaatomisel. Senisel kujul andmekorjet pole toimunud, mõõdik on kavas korrigeerida 2024–2025 tellitava uuringu raames.

⁶⁰ Need on arengudokumentid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märkitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.

Kvaliteedimärgise „Vabatahtliku sõber“ arenguprogramm on ellu viidud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Toetusmeetmetes on katsetatud ja kasutatud uudseid lahendusi (ettevõtlus- või äriinkubaatorid, koosloome, disainmõtlemine, osalev või kaasav rahastamine, sektorite koostöö)	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Pakutud on konsultatsiooni- ja nõustamisteenust, sh ärimentorlust vabaihendustele ja sotsiaalsetele ettevõtetele	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ellu on viidud kodanikuühenduste nõustajate kvalifikatsiooni parandavaid tegevusi	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“ Euroopa Sotsiaalfond 2021–2027
Sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks on tagatud nõustamisteenus, koolitus- ja arendamisvõimalused jmt	Siseministeerium		Eesti-Šveitsi koostööprogramm 2022-2029
Välja on töötatud ja katsetatud vabaihenduste ja sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkust toetavaid finantsinstrumente (näiteks eritingimustel või soodsad laenud)	Siseministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ühiskondliku mõju osakute (<i>social impact bonds</i>) kasutamine jm eraraha kaasamise viisid on Eestis rakendatud	Siseministeerium	Rahandusministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Loodud on ligipääs mõjust lähtuva juhtimise (digitaalsetele) tööriistadele ja koolitustele, et suurendada tõendus põhiste meetodite kasutamist	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Ühiskondlike probleemide mõju hindamise katseprojektiga on algust tehtud	Siseministeerium	Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Sotsiaalse ettevõtluse mõiste on täpsustatud, juriidilised takistused analüüsitud ja ettepanekud nende lahendamiseks sõnastatud	Siseministeerium	Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni- ministeerium	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Korraldatud on noortele mõeldud sotsiaalse ettevõtluse arenguprogrammid järelkasvu loomiseks	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Korraldatud on sotsiaalsete ettevõtete ühiskondliku mõju tuntust tõstvaid tegevusi	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“

Valdkondlik statistika ja muud vabaühendusi ja sotsiaalseid ettevõtteid puudutavad andmed on kogutud, analüüsitud ja avalikustatud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
--	------------------	--	-------------------------------

Alaeesmärk 1.4: Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Eesti vabaühenduste **huvikaitsevõimekus on hea** võrreldes piirkonna teiste organisatsioonidega, ent see on püsinud viimased viis aastat muutumatuna

Vabaühenduste riigieelarveline **rahastamine ei ole piisavalt läbipaistev**, mõjus ega kõigile võimalik

Poliitikakujundamisse kaasamine on tihti formaalne ja selleks ei anta piisavalt aega

Asutused, kes alaeesmärki aitavad saavutada ja info rahastuse kohta

Alaeesmärki aitavad saavutada Siseministeerium ja samuti asutused, kes oma raha selles programmis ei planeeri: Riigikantselei, kõik teised ministeeriumid

Alaeesmärgi saavutamise vahendid: riigieelarve

Mõõdikud programmi tegevuse alaeesmärgu täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	Algtase 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	38%	> 38% (-)	> 38% (39,37 %)	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandusministeeriumi tellitud rahulolu-uuring

Olulised tegevused perioodiks 2025–2028	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse ⁶¹
Kaardistatud on kodanikuühiskonna kaasamise hetkeolukord KOV tasemel	Siseministeerium		„Avatud valitsemise partnerluse tegevuskava“
Suurendatud on ministeeriumites töötavate kaasamiskoordinaatorite rolli ja kompetentsi	Riigikantselei		Riigikantselei programm (väljatöötamisel)
Parendatud on huvikaitseorganisatsioonide võimekust huvikaitsetegevusi ellu viia ja üldhuvidesse panustada	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Kaardistatud ja analüüsitud on vaba-ühenduste rahastamist ministeeriumites ja KOV-ides ning rahastajate tegevuse vastavust rahastamise korrale	Siseministeerium	Kõik ministeeriumid	„Kogukondlik Eesti 2025–2028“

⁶¹ Need on arengudokumentid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.

Kaardistatud ja analüüsitud on strateegilise partnerluse mõistet ja kasutusel olevaid eri vorme ministeeriumites ja KOV-ides	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Korraldatud on strateegilise partnerluse koolitusi ja nõustamisi vabäühendusi rahastavatele ministeeriumite, allasutuste ja KOV-ide töötajatele	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabäühenduste rahastamiskeskonna andmebaas on igal aastal uuendatud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Uuendatud ja levitatud on ühenduste rahastamise juhendmaterjali ministeeriumite, allasutuste ja kohalike omavalitsuste töötajatele	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Edendatud on vabäühenduste rahastajate koostööd	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Kaardistatud on kodanikuühiskonna rahastamispraktikad kohalikul tasandil ja neid on analüüsitud	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“
Vabäühenduste ümarlaua tööga on alustatud ja on avatud taotlusvoor koosloomeprojektide elluviimiseks	Siseministeerium		„Kogukondlik Eesti 2025–2028“, Ida-Virumaa puhul „Ida-Viru programm 2021–2030“

Programmi tegevus 2: Usuvabaduse tagamine

EESMÄRK: Võimekad usulised ühendused.

PROGRAMMI TEGEVUSE SISU KIRJELDUS: Programmi tegevuse eelarves kajastab Siseministeerium usuasjade poliitika kujundamise teenuse raha. Usuvabaduse kindlustamise tegevus võtab arvesse ja rakendab teadmispõhist poliitikat ning arvestab ühiskonnas toimuvate muutustega ja kohandab seniseid positiivseid praktikaid uuenevasse olukorda. Programmi tegevus hõlmab usulisi ühendusi puudutava poliitika väljatöötamist ja elluviimist, usulistele ühendustele eraldatud toetuste kasutamise üle järelevalve tegemist, usulu küsimuste analüüsimist ning muude usuliste ühendustega seotud tegevuste korraldamist.

Alaeesmärk 2.1: Võimekad usulised ühendused

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Usuliste ühenduste rolli tugevdamine kogukonnatöös vajab enam tuge ja tähelepanu

Eestis tegutseb umbes **600 usulist ühendust**. Usulistest ühendustest enamik kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse

Usuline radikaliseerumine ei ole praegu Eestis probleem, kuid viimaste aastate vältel on kohus tuvastanud terrorismi toetamist ja rahastamist

Asutused, kes alaeesmärki aitavad saavutada ja info rahastuse kohta

Alaeesmärki aitab oma teenuste kaudu saavutada Siseministeerium

Alaeesmärgi saavutamise vahendid: riigieelarve

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	2021 (tegelik)	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	Allikas
Usulistele ühendustele Siseministeeriumi eelarvest läbipaistvalt eraldatud ja sihipäraselt kasutatud toetuste määr	100% / 100% (100% / 100%)	100% / 100% (100% / 100%)	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	Siseministeerium

Olulised alatulemused perioodiks 2025–2028

Vastutaja

Riiklike ja omavalitsusinstitsioonide on nõustatud Eesti religioonisituatsiooni küsimustes	Siseministeerium
Asjakohaste lepingute alusel on korraldatud kirikuvaradega seotud küsimusi	Siseministeerium
Usuühendusi on abistatud enesekorralduse teostamisel	Siseministeerium
Usulu küsimused on analüüsitud ja üldistatud	Siseministeerium
Korraldatud on koolitused vaimulikele ja usulistele ühendustele (abielu sõlmimine, muinsuskaitse, võimekuse suurendamine)	Siseministeerium
Edendatud on usuühenduste koostööd	Siseministeerium
Osaletud on Vabariigi Valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide saavutamiseks vajalike strateegiate väljatöötamises	Siseministeerium

Programmi juhtimiskorraldus ja programmi koostamisest

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi **ajakohastatakse igal aastal riigieelarve koostamise käigus**, et tagada kooskõla riigi eelarvestrateegia ning riigi rahaliste võimalustega. Programmi **kooskõlastavad** programmi vastutaja ja see esitatakse **teadmiseks** või **arvamuse avaldamiseks** teistele programmi eesmärkidesse panustavatele pooltele.

Arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ juhtkomisjonile antakse juhtkomisjoni kohtumiste raames infot programmi täitmise ja muutmisvajaduse osas.

Programmi kinnitab käskkirjaga valdkonna eest vastutav minister või ministrid pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Programmi elluviimist koordineerib ja selle täitmise üle teeb järelevalvet Siseministeeriumi kantsler.

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise valitsuskomisjon nõustab Siseministeeriumit programmi elluviimise osas ning hindab ja teeb ettepanekuid programmi elluviimiseks. Vajaduse korral **moodustatakse Siseministeeriumi poolt täiendavaid töörühmi ja korraldatakse arutelusid** programmi elluviimisega seotud poolte ja huvirühmadega.

Programmi elluviimises osalevad ministeeriumid ja programmi eesmärkidele kaasa aitavad ministeeriumid esitavad oma vastutusalas programmi **elluviimise kohta ülevaate või täpsustava info** Siseministeeriumile vastavalt kokkulepetele ja aruandlust reguleerivatele määrustele.

Programmi seosed teiste arengudokumentidega

Programmis kajastatakse ka nende asutuste vastutusi, kes oma teenuste raha siin programmis ei planeeri, kuid kelle konkreetse panuseta jääks programmis nimetatud eesmärk saavutamata. Laiemate tegevuste väljatoomine, mida ministeeriumid oma haldusalas ellu viivad, võimaldab luua valdkonnast terviklikumat arusaamist ja tõhustab koostööd. Programmi on lisatud viited teiste valitsemisalade arengudokumentidele.

Programmil on olulisim seos „**Noortevaldkonna arengukavaga 2021–2035**“, mille eesmärgid „noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade edendamise nügijad ja eestvedajad“ ja „noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud“ aitavad noori võimendada.

Samuti on programm seotud „**Siseturvalisuse arengukavaga 2020–2030**“, mis aitab kodanikuühiskonna eesmärkide saavutamisele kaasa vabatahtliku tegevuse populariseerimise, omaalgatuse suhtes positiivse hoiaku kujundamise ning kogukondliku lähenemisviisi juurutamise kaudu, ning „**Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavaga aastani 2030**“, mille tegevussuund „Maa- ja rannapiirkonna areng“ aitab kaasa aktiivse kodanikuühiskonnaga seotud eesmärkide saavutamisele. Maa- ja rannapiirkonna arengu tegevussuuna eesmärkideks on seatud nimelt maapiirkondade elanikkonna aktiivsus ja elujõulisus ning maapiirkondades kasvav lisandväärtusega mitmekesine ettevõtlus.

Programmi koostamine

Kodanikuühiskonna programmi koostamisega alustati kevadel 2018 ning see koostati tihedas koostöös **partneritega**. Programmi koostamist nõustas juhtrühm, kuhu kuuluvad peale Siseministeeriumi järgmiste organisatsioonide esindajad: Kodanikuühiskonna Sihtkapital SA, Vabaühenduste Liit, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, Eesti Külaliikumine Kodukant, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Maaeluministeerium, Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Riigikantselei, MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused, Balti Uuringute Instituut, Mõttekoda Praxis, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikooli

Sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, Eesti Leader Liit, Junior Achievement ja Heateo Sihtasutus.

Programmi koostamiseks on toimunud järgmised kaasamistegevused:

aprill–mai 2018	tegevuskeskkonna ning aruteluseminarid
mai–august 2018	moodustati juhtrühm ja töörühmad, töötati läbi maakondlikud arengukavad ning telliti kaks uuringut
september–oktoober 2018	töögruppide kohtumised, et teha kindlaks lahendamist vajavad probleemid
november–detsember 2018	piirkondlikud mõttetalgud seitsmes paigas üle Eesti
november 2018–mai 2019	töögruppide kohtumised lahendusteede leidmiseks, selgusid kahe uuringu tulemused
september 2019	programmi avalikustamine ja avalik arutelu
detsember 2019–märts 2020	programmi tegevuste kahepoolsed arutelud
aprill 2020	programmi kooskõlastamine ministriumite ja partneritega
juuni 2020	programmi lõplik kooskõlastamine programmi juhtrühmas ja EKAK ühiskomisjonis (Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise valitsuskomisjon)
juuli 2020	programmi aastate 2021–2024 kinnitamine Siseministeriumis
veebruari 2022	EKAK valitsuskomisjonis programmi ja edasise juhtimiskorralduse tutvustamine
september 2022	strateegiliste partnerite informeerimine programmi 2025–2028 perioodi muudatuste ja edasise koostööloogika osas
november 2022	ülevaade Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise valitsuskomisjonile programmi 2023. aasta olulisematest tegevustest
sügis 2023	programmi uuendamise arutelu ja kirjalik arvamus avaldamise võimalus Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise valitsuskomisjoniga (programmi juhtkomisjon) ning Siseministeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegiliste partneritega
mai 2024	Programmi uuendamise arutelu ja kirjalik arvamus avaldamise võimalus Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise valitsuskomisjoniga (programmi juhtkomisjon)

LISA 1

Programmi teenuste kirjeldus

Programm: „Kogukondlik Eesti 2025–2028“

Programmi tegevus 1. Kogukondliku arengu toetamine

Teenuse nimetus	Teenuse eesmärk	Teenuse lühikirjeldus
Kodanikuühiskonna poliitika kujundamine <i>(vastutaja Siseministeerium)</i>	Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	Teenusega kavandatakse Eesti kodanikuühiskonna riiklikku poliitikat ja koordineeritakse selle elluviimist ning aidatakse kaasa kodanikuühenduste koostööle Vabariigi Valitsusega.

Programmi tegevus 2. Usuvabaduse kindlustamine

Teenuse nimetus	Teenuse eesmärk	Teenuse lühikirjeldus
Usuasjade poliitika kujundamine <i>(vastutaja Siseministeerium)</i>	Usuvabaduse tagamine	Usulisi ühendusi puudutava poliitika väljatöötamine ja elluviimine, usulistele ühendustele eraldatud toetuste kasutamise üle järelevalve teostamine ja usuelu küsimuste analüüsimine ning muude usuliste ühendustega seotud tegevuste korraldamine.

LISA 2

Programmi teenuste rahastamiskava

Programm: „Kogukondlik Eesti 2025–2028“

Programmi teenuste rahastamiskava	Eelarve			
	2025	2026	2027	2028
Programmi kulud	4 979 597	4 902 019	4 700 651	4 503 728
Meede	4 979 597	4 902 019	4 700 651	4 503 728
<u>Programmi tegevus</u> Kogukondliku arengu toetamine	4 215 108	4 160 135	3 976 648	3 779 475
Kodanikuühiskonna poliitika kujundamine	4 215 108	4 160 135	3 976 648	3 779 475
<u>Programmi tegevus</u> Usuvabaduse kindlustamine	764 489	741 884	724 004	724 253
Usuasjade poliitika kujundamine	764 489	741 884	724 004	724 253

Lisainfo

www.siseministeerium.ee/sidest

SISEMINISTEERIUM

